

Turist Rehberleri Odalarının ve Turist Rehberleri Vakfının Koronavirüs Salgını Sürecindeki Çevrim İçi Etkinliklerinin Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Dr. Ali KABAKULAK
Afyon Kocatepe Üniversitesi
alikabakulak@aku.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-9256-8557>

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet BOYRAZ
Kocaeli Üniversitesi
mehmet.boyraz@kocaeli.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6755-1999>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdtad.1360332>

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 14.09.2023

Makale Kabul Tarihi: 15.10.2023

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Turist Rehberleri Odaları Birliği (TUREB) ve TUREB'e bağlı odalar ile Turist Rehberleri Vakfı (TUREV) tarafından koronavirüs salgını sürecinde turist rehberlerinin mesleki yeterliklerinin artırılmasına yönelik düzenlenen çevrim içi etkinliklerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve ilgili kurumların etkinlik performanslarının değerlendirilmesidir.

Yöntem: Araştırmada veri toplama tekniği olarak doküman-arşiv tarama tekniği kullanılmış ve ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, ilgili odaların ve vakfın tüm resmi çevrim içi platformlarında yer verilen Mart 2020 - Nisan 2022 arasında düzenledikleri 241 çevrim içi etkinlik oluşturmaktadır. Tespit edilen çevrim içi etkinliklerin değerlendirilmesinde sıklık ve yüzde analizi kullanılmıştır. Verilerin anlaşılması ve çıktıların somutlaştırılması için veri görselleştirme analizi yapılmış ve bu amaçla interaktif bir yazılım olan Tableau'dan faydalanılmıştır.

Bulgular: Araştırma ile Turist Rehberliği Odaları Birliği (TUREB) ve TUREB'e bağlı üye odalardan ADRO, GARO ve MUTRO'nun herhangi bir çevrim içi etkinlik düzenlemedikleri; araştırmanın incelendiği zaman aralığında toplamda 241 etkinliğin yapıldığı belirlenmiştir. Yapılan etkinliklerde sosyal medya hesaplarından en fazla instagram hesabının kullanıldığı; en fazla etkinliğin ise, 2021 Şubat ayında yapıldığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte destinasyon bağlamında Türkiye, en fazla etkinlik yapılan ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca Türkiye'de en çok İstanbul ve Çanakkale illeri üzerine söyleşiler gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberleri Odaları, Bibliyometrik Analiz, Veri Görselleştirme, Tableau.

Evaluation of Online Activities of Tourist Guide Chambers and Tourist Guides Foundation During the Coronavirus Pandemic

Abstract

Purpose: The purpose of this research is to examine the online activities organized by the Tourist Guides Chamber (TUREB) and TUREB-affiliated chambers and the Tourist Guides Foundation (TUREV) to increase the professional competence of tourist guides during the

coronavirus epidemic in terms of various variables and to evaluate the activity performance of the relevant institutions.

Methodology: In the research, document-archive scanning technique was used as a data collection technique and secondary data sources were used. The sample of the research consists of 241 online events organized between March 2020 and April 2022, which are included in all official online platforms of the relevant chambers and the foundation. Frequency and percentage analysis were used to evaluate the detected online activities. Data visualization analysis was made to make sense of the data and concretize the outputs, and for this purpose, an interactive software, Tableau, was used.

Findings: According to the research, Association of Tourist Guides Chambers (TUREB) and ADRO, GARO and MUTRO, which are affiliated chambers of TUREB, do not organize any online events; It was determined that a total of 241 activities were carried out during the time period when the research was examined. Among the social media accounts, Instagram account was used the most in the events; It was determined that the most events were held in February 2021. However, in terms of destination, Turkey ranks first among the countries with the most events. In addition, it was determined that the most interviews in Turkey were about Istanbul and Çanakkale.

Keywords: Association of Tourist Guides Chambers, Bibliometric Analysis, Data Visualization, Tableau.

Giriş

"Sesim geliyor mu?, kimse yok mu? Geçmişte insanların zor duruma düştüğünde en çok kurduğu cümle olan "yardım edecek kimse yok mu?" Covid-19 pandemisiyle beraber yerini "sesim geliyor mu", "sesimi duyabiliyor musunuz?" cümlelerine bırakmıştır. Koronavirüs'ün Çin'in Wuhan eyaletinde görüldüğü Aralık 2020'den itibaren kısa süre içinde tüm dünyada hayat durma noktasına geldi. İnsanlar, evlerine çekildi, iş yerleri kapandı ve insanlar işsiz kaldı. Dolayısıyla insanlar daha önce karşı karşıya kalmadıkları bir krizle tanıştı" (Pelit ve Kabakulak, 2020). Yaşanan bu kriz, insanların yaşamlarında önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle, turizm sektörünün kırılğan yapısına bağlı olarak bağımsız çalışan turist rehberleri bir anda işsiz kalmışlardır. Salgının seyrinin kötüye gitmesi ve koronavirüs ile ilgili bilgilerin sınırlı olması ve Covid-19 salgınına karşı ilk zamanlarda herhangi bir aşının da olmayışı tüm mesleklerde olduğu gibi turist rehberlerini de derinden etkilemiştir. Salgının süresinin uzaması ve uzun süreli kapanmaların yaşanması buna bağlı olarak da rehberlerin evlerinden dışarı çıkamaması zamanla turist rehberlerinin sunum becerilerinde kötüleşmeye, psikolojik çöküntülere, ekonomik krizlere neden olmuştur. Bununla birlikte, turist rehberleri her ne kadar turlara çıkmasa da bu durumu kısmen fırsata çevirerek uzun süre okumak istedikleri kitapları okuma; izlemek istedikleri dizi, film, belgesel vb. izleme fırsatı bulmuştur. Ayrıca, koronavirüs'ün turist rehberlerinin aileleriyle birlikte daha fazla vakit geçirmelerine imkân vermesi bir diğer önemli olumlu katkı olmuştur. Ancak zaman içinde ekonomik kötüleşme turist rehberlerini farklı mesleklere yönlendirmiştir. Bu dönemde, müze ve ören yerlerinin kapalı olması ve gruplarla bir arada turlara çıkma imkânı bulamaması nedeniyle, turist rehberleri grupsuz olarak çeşitli sosyal medya uygulamaları (zoom, instagram, facebook vb.) üzerinden tek başlarına turlar düzenlemişlerdir. Bunu da cüzi bir ücret karşılığında yaparak meslekten ve yabancı dil bilgisinden uzaklaşmamak adına

gerçekleştirmişlerdir. Bu durum ayrıca turist rehberlerinin farklı eğitim seviyelerinde ve mesleklerde çalışan insanların rehberli turları tecrübe etmelerine de olanak sağlamıştır. Bunun yanı sıra öğrencilerin de salgından etkilenmesi ve öğrencilerde de mesleki bilgi eksikliği oluşması nedeniyle Turist Rehberleri Odaları Birliği'ne (TUREB) bağlı 13 meslek odası kendi imkânları doğrultusunda sosyal medya platformları ve zoom programı üzerinden çeşitli yayınlar yapmak için imkânlarını ve üyelerini seferber etmiştir. Böylelikle odaların birçoğu kendi üyelerini yayınlara davet ederek her bir üye turist rehberi, akademisyen veya alanında uzman kişilerin kendi belirlediği ya da uzmanlığı olan bir konuda halka açık bir şekilde anlatımını yaptığı konu ile ilgili bilgiler paylaşmışlardır. Bu durum turist rehberlerinin anlatım tarzlarının potansiyel müşteriler tarafından deneyimlenmesine, bu deneyimleme sonucunda potansiyel müşterilerin aktif müşterilere dönüşmesini sağlarken, işveren konumundaki acentaların turist rehberlerini de daha yakından tanınmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca bu durum, meslektaşlar arası yakınlaşmalara, meslektaşların veya rehber adaylarının birbirlerine yardımcı olmaları noktasında da fayda sağlamıştır. Özellikle, turizm rehberliği bölümü öğrencilerinin mesleğin önde gelen temsilcileri olan turist rehberleriyle tanışma fırsatı bulmasına da vesile olmuştur. Ayrıca rehber odalarının sosyal medya uygulamaları üzerinden yapmış oldukları yayınlar üye rehberler arasında da birlik ve beraberliğin oluşmasını sağlamıştır. Böylelikle, salgının yaratmış olduğu krizden bir nebze kurtularak turist rehberleri genel kültür ve mesleki bilgilerini güncellemiştir. Bununla birlikte, sektör paydaşlarının da rehberlerle buluşturulması, turist rehberlerinin de diğer paydaşların yaşamış olduğu sorunlar hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Böylelikle koronavirüs salgınının turizm sektöründe yarattığı tahribata dair tüm sektör temsilcileri bütüncül bir bakış açısına sahip olmuşlardır.

Mesleki Yetkinlik

22.06.2012 tarihinde çıkan 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar her yıl meslek odası olarak örgütlenen odaların turların azaldığı dönemler olan Kasım-Aralık aylarında turist rehberlerinin seminerlere katılması gerekmektedir. Bu seminerler 25.11.2005 tarih ve 26004 sayılı Resmi Gazete'de yürürlüğe giren Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliği'nin 32. maddesinde belirtildiği üzere "Profesyonel turist rehberleri, her yıl, Bakanlık tarafından belirlenen ve biri zorunlu olmak üzere en az üç konuda hizmet içi eğitim seminerine katılmak zorundadır. Bakanlık, en geç Aralık ayı sonuna kadar meslek kuruluşlarının da görüşlerini alarak, bir sonraki yılın 1 Kasım - 31 Aralık tarihleri arasında düzenlenecek en az sekiz seminerin konusunu, zamanını, hangi illerde yapılacağını ve uygulanacak seminer ücretlerini tespit eder" şeklinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre turist rehberleri her yıl çalışma kartlarının (kokartlarını) vizesini uzatmak için bu eğitim seminerlerine katılmaktaydı. Ancak 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle beraber eğitim seminerlerinin düzenlenmesi uygulamasından vazgeçilmiştir. Bu uygulamanın yerine 26/12/2014 tarih ve 29217 sayılı Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliğininin 26. maddesinin 3. fıkrasında "Çalışma kartı, Birlik yönetim kurulu tarafından, kimlik bilgilerini içerecek, üzerinde fotoğraf ve kayıt numarası bulunacak şekilde hazırlanır, onaylanır ve Aralık ayı sonuna kadar odalara teslim edilir. Odalar, bir yıl süre ile geçerli olacak çalışma kartlarını, takip eden yılın Ocak ayı içerisinde eylemli turist rehberlerine teslim eder. Çalışma kartı almak isteyen turist

rehberleri Kasım ayı içinde odalara müracaat etmek zorundadırlar. Ancak ilk başvurularda veya eylemsiz turist rehberliğinden eylemli turist rehberliğine geçiş başvurularında çalışma kartı bu fıkradaki süreler aranmaksızın düzenlenir. Bu hallerde çalışma kartı, ait olduğu yılı takip eden yılın Ocak ayı sonuna kadar geçerlidir” şeklinde düzenlenmiştir.

Yapılan son kanuni düzenlemeler turist rehberlerinin hizmet içi eğitim uygulamasını uzun bir süre yürürlükten kaldırmış olmasına rağmen 2019 yılı Aralık ayında Çin’in Wuhan eyaletinde ortaya çıkan koronavirüs pandemisi yavaş yavaş tüm dünyaya yayılmış ve zaman içinde salgın haline dönüşerek ciddi boyutlara ulaşmıştır. İnsanlar evlerine kapanmak durumunda kalmış ve tüm sektörler (sağlık sektörü hariç) durma noktasına gelmiştir. Salgın sürecinin uzaması bağımsız çalışmaya ve sürekli hareket halinde olmaya, gezmeye ve gezdirmeye alışkın olan turist rehberlerinin kendilerine yeni uğraş alanları bulmalarına neden olmuştur. Böylelikle turist rehberleri çevrim içi platformlar (zoom, instagram, facebook vd.) vasıtasıyla bir araya gelerek özlem gidermiş ve bu vesileyle de rehber odaları çevrim içi söyleşiler düzenlemeye başlamışlardır. Çevrim içi etkinlikler ile turist rehberlerinin mesleki yetkinliklerini (sunum ve dil becerileri vb.) sürdürmeleri, genel kültürlerini arttırmaları amaçlanmıştır. Rehber odaları hem kendi üyeleri hem de diğer oda üyeleri ile birlikte üniversitelerden akademisyenleri ve farklı alanlarda uzmanlıkları olan (hukuk vb.) kişileri canlı yayımlara davet ederek farklı konularda rehberlerin ve rehber adaylarının bilgilenmelerini sağlamışlardır. Böylelikle turist rehberlerine yeni bakış açıları kazandırılarak yeni uğraş alanları ortaya çıkarılmış; bir anlamda rehberlerin psikolojik olarak rahatlamaları da sağlanmıştır.

Koronavirüs salgınının etkilerine karşı tüm dünya ülkelerinin hükümetleri önlemler almaya çalışmıştır. Bu kapsamda hükümetler birçok sektör için maddi yardımların yanı sıra sektörlerin koronavirüse karşı nasıl tedbirler alınması gerektiğine dair genelgeler (uygulama rehberi) hazırlamıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı normalleşme adımlarının atılmasına paralel olarak turlara çıkacak olan turist rehberlerinin turlarda uyması gereken hijyen standartlarını belirleyen “*Turist Rehberliği Hizmetinde Covid-19 Pandemi Sürecinde Uyulması Gereken Kurallara İlişkin Genelgesini*” yayımlamıştır (KTB, 2020). Bu bağlamda TUREB’in alt yapısında yer alan “*Rehber Bilgi Sistemi - (RBS)*” üzerinden “*Pandemi Eğitim Videoları*” turist rehberlerinin izlemesi için çevrim içi olarak paylaşılmıştır. Turist Rehberleri Odaları Birliği (TUREB), salgın süresince tüm bilgilendirmeleri (Devlet desteği, Covid-19’a ilişkin sektörel gelişmeler vb.) “*Rehber Bilgi Sistemi - (RBS)*” üzerinden yapmıştır. Koronavirüs salgınının rehberlerin fiili olarak bir araya gelmesini engellemesi ve rehberlerin zamanlarını boşa harcamak istememesi ve buna bağlı olarak bir şeyler yapma isteğinden dolayı çevrim içi etkinliklerin sayısı zamanla zirveye ulaşmıştır. Ancak, 1 Haziran 2020’de atılan ilk normalleşme adımının ardından vaka sayılarının tekrar yükselişe geçmesinden sonra kısmi kapanma tedbirlerinin uygulanması, özellikle yerli turistlerin salgından duyduğu endişe ve herhangi bir koruyucu önlemin (aşı, ilaç vb.) olmaması; yabancı turist sayısının da sınırlı olması nedeniyle turist rehberleri evde kalmaya devam etmek zorunda kalmışlardır. Daha sonra gerçekleşen normalleşme adımlarının ve kısıtlamaların sürekli farklılaşmasından dolayı (açılma-kapanma) hem turizm sektörünü hem de turizm çalışanı olan turist rehberlerini belirsizlik içinde bırakmıştır.

Bu belirsizlik ve işsizlik döneminde turist rehberleri farklı konuşmacıların yer aldığı çevrim içi platformlara katılarak vakitlerini verimli bir şekilde kullanmak istemişlerdir. Çünkü pratik yapamamak turist rehberlerinin zamanla sunumlarında kullandıkları bilgileri hatırlayamamasına ve performans düşüklüğü yaşamalarına neden olmuştur. Aynı zamanda yabancı dil bilgileri ile de kazanç sağladıkları düşünüldüğünde turist rehberlerinin dil bilgilerinde de zayıflamalar olabileceği söylenebilir. Bahsi geçen nedenlerden dolayı odalar sosyal medya platformlarında kendilerine ait (youtube kanalı, instagram, zoom, facebook vb.) hesaplar açmış ve rehber odaları çevrim içi platformlardan farklı konularda yayınlar yapmaya başlamışlardır. Bu durum bir anlamda 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu çıkmadan önce rehberlerin her yıl Kasım-Aralık ayında çalışma kartlarını (kokartlarını) vizeletmek için katılmak zorunda oldukları hizmet içi eğitim seminerlerinin canlandırılması anlamına gelmektedir. TUREB'e bağlı odalar belirli zaman aralıklarıyla tüm rehberler, diğer katılımcılar ve konuşmacılar için çevrim içi etkinlikleri en uygun zamana gelecek şekilde organize etmiştir. Böylelikle üye odalar daha verimli ve organize toplantılar yapmaya başlamıştır.

Literatür Taraması

Hizmet içi eğitim, kişi ile kesin hukuki ilişkisinin kurulduğu tarihten, işten ayrıldığı tarihe kadar geçen süre içinde, işin gerektirdiği performans düzeyine ulaşması için gereken bilgi, beceri ve davranışların sistemli bir şekilde öğretilmesi sürecidir (Gül, 2000). Hizmet içi eğitimin amacı ise, insanların bilgiye erişebileceği ve bu bilgileri değişik bir anlamda kullanabileceği inancını yaratmaktır. Eğitim, yönetim kavramının gelişmesine destekte bulunmaktadır. Bir yöneticinin iyi bir yönetim sergilemesi ne kadar gerekli ise işgörenlerin de nitelikli çalışan olması o kadar önemlidir. Personel de sorumluluk, bağlılık ve inisiyatif sergileyerek yönetimin daha iyi bir hale gelmesine katkı sağlamaktadır (Ersen, 1997). Nitekim 6326 sayılı Turist Rehberliği Kanunu'ndan önce turist rehberlerinin donanımlarının artırılması, Türkiye'ye gelen turistlere daha doğru, derinlemesine bilgi verilebilmesine olanak sağlamak amacıyla zorunlu hizmet içi eğitimler verilmiştir. Bu kapsamda 12 Eylül 1998 tarihinde kurulan TUREB ve bağlı örgütler, rehberlerin gereksinim duydukları yerler ve konular hakkında eğitim çalışmaları yapmışlar ve yapmaktadırlar. Bu örgütlerin eğitime verdikleri önem ve yaptıkları eğitim çalışmaları Turizm Bakanlığını harekete geçirmiş, TUREB'in önerileri doğrultusunda 2000 yılında yapılan yönetmelik değişikliği ile her rehber için yılda en az üç konuda eğitim alma zorunluluğu getirilmiştir (Korkmaz, Temizkan ve Temizkan, 2010: 140). 2005 yılında Resmi Gazetede (2005) yayınlanan Profesyonel Turist Rehberliği Yönetmeliğinin 5. Bölümünün 32.maddesine göre "*Profesyonel turist rehberleri, her yıl, biri Bakanlık tarafından belirlenen zorunlu konularda olmak üzere en az üç konuda hizmet içi eğitim seminerine katılmak zorundadırlar.*" Dolayısıyla verilen hizmet içi eğitimlerde bir konu zorunlu diğer ikisi ise seçmeli konular içinden seçilerek toplamda üç konuda eğitimler verilmiştir.

Turist rehberliği mesleği dinamik ve sürekli günceli takip etme zorunluluğu olan bir meslek olduğundan hizmet içi eğitimler turist rehberlerinin eksik olduğu konularda bilgi sahibi olmaları; yeni meslektaşlarla tanışmaları ve işbirliği geliştirmeleri açısından önemlidir. Rehberlerin bağlı oldukları odalar, imkânları dâhilinde kendi üyelerine

eğitimler vererek rehberlerin eksik olduğu konularda/alanlarda bilgi takviyesi yapmaktaydılar. Ancak, 6326 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle uygulamasından vazgeçilen hizmet içi eğitimler koronavirüs salgınının uzun sürüp yaşamı sekteye uğratmasından dolayı çevrim içi etkinliklere sosyal medya platformları (Instagram, facebook, twitter vb.) ve diğer uygulamaların kullanılması ile birlikte (zoom, teamlink, googlemet, vb.) hizmet içi eğitimlere bir anlamda dönüş yapılmıştır. Bu durum Turist Rehberleri Odaları Birliğine bağlı üye odaları, hızlı bir dönüşüm yapmak zorunda bırakarak sosyal medyanın sunmuş olduğu imkânlardan da faydalanmak suretiyle hali hazırda sosyal medya hesapları var olan odalar bu hesapları daha aktif kullanmaya; sosyal medya hesabı olmayan odalar ise, kendilerine ait yeni sosyal medya hesaplarını ivedilikle oluşturmaya; bütün bilgilendirmeleri ve çevrim içi etkinlikleri bu hesaplar üzerinden üyeleriyle paylaşmaya başlamışlardır. Çevrim içi öğrenme ortamı gibi web tabanlı öğrenme ortamları kullanıcılara mekân ve zaman bağımsızlığı sunmasının yanı sıra katılımcı kapasitesi sorununu da çözen, kolay erişilebilir sistemler (Guzley, Avanzino ve Bor, 2001) olması dolayısıyla tüm kesimler tarafından kolayca benimsenmiş ve sosyal yaşamın ve eğitimlerin önemli bir parçası olmuştur. Bu kapsamda, 6 kıtada 60'tan fazla şehirde bir tur operatörü olan Context Travel, bu yeni dünya düzenine hem yerel tur rehberlerine hem de cesur gezginlere yardımcı olmak için tasarlanmış yenilikçi bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu amaçla, acenta, normalde acentanın tur rehberleri olarak görev yapan aynı akademisyenler ve uzmanlar tarafından yönetilen bilim insanlarının önderlik ettiği seminerlerin, çevrim içi olarak (popüler zoom video konferans yazılımı aracılığıyla) başlatıldığını duyurmuştur (Levine, 2020).

Yapılan literatür taramasında çevrim içi etkinliklerle ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu kapsamda farklı alanlarda gerçekleştirilen çalışmalara rastlanmıştır. Özellikle eğitimin sekteye uğramasından dolayı çevrim içi etkinliklerle ilgili çalışmalar eğitim ile ilgili alanda (Buluk ve Eşitti, 2020; Arıcı ve Karaçay, 2023) yoğunlaşmıştır. Son yıllarda ise, veri görselleştirme tekniği kullanılarak turizm alanında yapılan çalışmaların sayısı artma eğilimindedir. Bu kapsamda Boyraz, Kabakulak ve Mutlu (2020) turizm alanında hazırlanmakta olan tezlerin değerlendirilmesinde; Kabakulak ve Boyraz (2020) ise turist rehberi akademisyenlerin bilimsel yayınlarının değerlendirilmesinde veri görselleştirme tekniğini kullanmış, belirlenen parametreler çapraz tablolar ile ele alınarak araştırmacıların en çok hangi konulara önem verdiği grafiklerle daha anlaşılır hale getirilmiştir. Baytok, Boyraz ve Başar (2021) tarafından da Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) konulu bilimsel yayınların veri görselleştirme tekniği ile bibliyometrik analizi yapılmıştır. Araştırmada SOKÜM ile ilgili yayınların da özellikle 2015 yılı sonrasında artmaya başladığı görülmüştür.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı, çalışma kartına sahip turist rehberlerinin bağlı bulunduğu mesleki birliklerin/örgütlerin koronavirüs (covid-19) salgını sürecinde çevrim içi düzenledikleri etkinlik performanslarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesidir. İlgili amaç doğrultusunda etkinliklerin; düzenleyici birim olarak hangi mesleki birlik tarafından ne kadar organize edildiği, zaman açısından aylara göre nasıl dağılım gösterdiği, hangi çevrim içi platform(lar) aracılığıyla gerçekleştirildiği,

davetli konuşmacıların nicelik ve özelliklerinin (*cinsiyet, çalışma kartı sahiplik durumu, çalışma kartlarındaki yabancı dil sayıları ve türleri*) dağılımı, hangi turizm destinasyonlarının (*ülke ve şehir*) ele alındığı ve konu alanlarına ve temalara göre dağılımı açısından detaylı olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın evrenini, Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerine yönelik mesleki birlikler/örgütler olarak Turist Rehberleri Odaları Birliği ve üye odaları (13 adet) ile Turist Rehberleri Vakfı tarafından düzenlenen ve ilgili birimlerin web sitelerinde ya da kurumsal sosyal medya hesaplarında yer alan etkinlikler oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ilgili mecralardaki etkinlik afişleri, etkinliklere ilişkin duyuru ve haberler aracılığıyla araştırma evreninin sınırları tespit edilmeye çalışılmıştır. Verilerin toplanmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman-arşiv tarama tekniği kullanılmış ve ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Veri toplama sürecinde ilk olarak ilgili birimlerin web site adresleri incelenmiş olup daha sonra hangi dijital platform(lar)da (*facebook, instagram, twitter, youtube vb.*) yer aldıkları belirlenmiştir. İkinci aşamada belirlenen platformlarda yer alan ve Mart 2020 – Nisan 2022 tarihleri arasında düzenlenen etkinliklere ait taramalar yapılmıştır. Bu doğrultuda 1-31 Mayıs 2022 tarihleri arasında yapılan veri toplama sürecinde ulaşılan 241 çevrim içi etkinlik belirtilen değişkenlere göre tek tek kayıt altına alınmıştır. Ulaşılan etkinliklerin değerlendirilmesinde sıklık ve yüzde analizi birlikte kullanılmıştır. Elde edilen bulguların anlaşılabilmesi ve çıktıların somutlaştırılması için veri görselleştirme analizi tercih edilmiş ve Tableau 2022.1.4. programından faydalanılmıştır. Verilerinin görselleştirilmesinde farklı teknikler (*graph (area, bar, line, pie, text), packed bubbles, treemaps*) kullanılmış ve etkinliklerin hangi yönleriyle ön plana çıktığı vurgulanarak bulgular daha anlaşılır hale getirilmiştir.

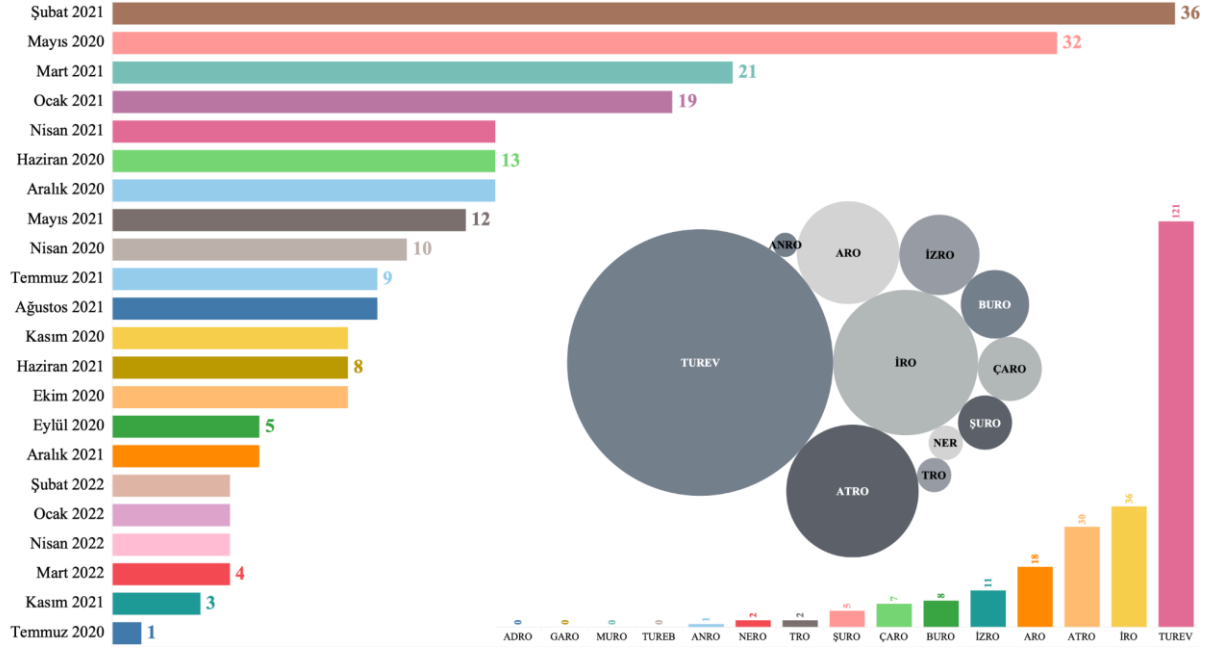
Bulgular

Turist rehberleri birliklerinin aylara göre düzenledikleri çevrim içi etkinlik sayılarının dağılımına Tablo 1'de ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Tablo 1 doğrultusunda, Nisan 2020 ile Nisan 2022 tarihleri arasında 2020 yılının Ağustos ayı ile 2021 yılının Eylül ve Ekim aylarında herhangi bir etkinlik olmadığı görülmektedir. Bu dönemde etkinlik olmayan üç aya karşın 22 ayda en az bir adet olmak üzere toplam 241 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Nisan 2020'den Haziran 2021'e kadar (Temmuz 2020 ile Eylül 2020 hariç olmak üzere) her ay, birden fazla turist rehberleri birliği tarafından etkinlik düzenlenirken, Haziran 2021 itibariyle herhangi bir birlik tarafından etkinlik gerçekleştirilmemiş ve sadece TUREV tarafından etkinlikler sürdürülmüştür. 25 aylık dönemde en çok sayıda ve en uzun süre etkinlik düzenleyen birim olarak TUREV 18 adet/ay ile öne çıkmıştır. TUREB başta olmak üzere ADRO, GARO ve MUTRO 25 aylık dönemde herhangi bir etkinlik düzenlememiştir. Bununla birlikte ANRO Mart 2021 ve TRO ise Mayıs 2020'de sadece birer ay etkinlik organize etmişlerdir. Yıllara göre etkinlik sayılarının dağılımı incelendiğinde; 2020 yılında 90, 2021 yılında 135 ve 2022 yılında ise 16 etkinlik yapılmıştır.

Tablo 1. Turist Rehberleri Birliklerinin Aylara Göre Düzenlediği Etkinlik Sayıları

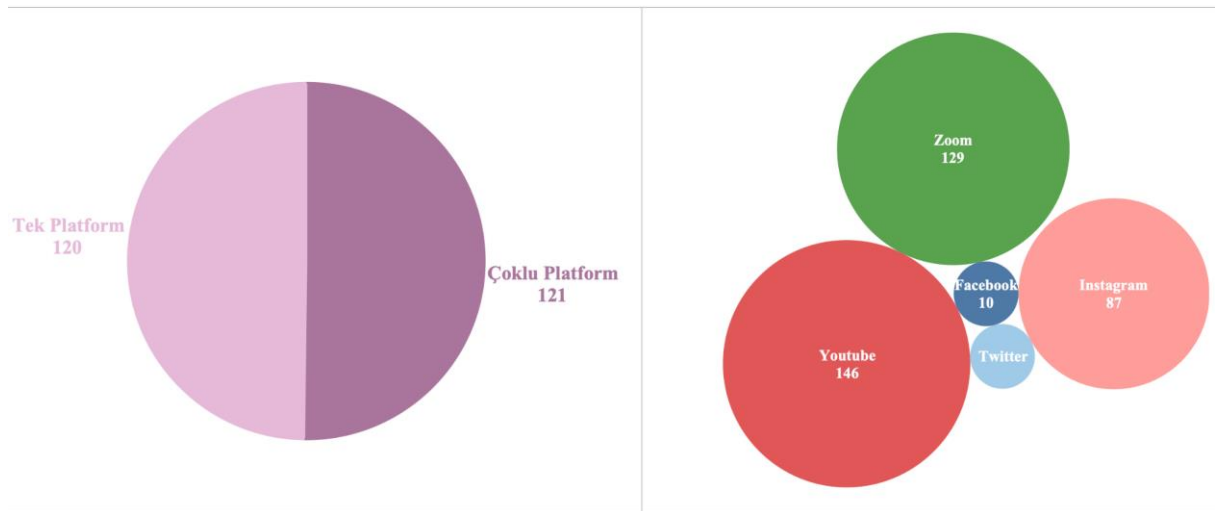
Adı	Nisan 2020	Mayıs 2020	Haziran 2020	Temmuz	Eylül 2020	Ekim 2020	Kasım 2020	Aralık 2020	Ocak 2021	Şubat 2021	Mart 2021	Nisan 2021	Mayıs 2021	Haziran 2021	Temmuz	Ağustos	Kasım 2021	Aralık 2021	Ocak 2022	Şubat 2022	Mart 2022	Nisan 2022
TUREV				5	7	8	9	9	7	8	9	9	9	8	9	9	3	5	4	4	4	4
İRO	5	17	1						7	3		1	2									
ATRO	3	1							1	16	7	2										
ARO		8	6		1					2	1											
İZRO			1							6	2	1	1									
BURO							4	4														
ÇARO	2	3	1								1											
ŞURO		2	3																			
NERO			1						1													
TRO		2																				
ANRO											1											
ADRO																						
GARO																						
MURO																						
TUREB																						

Etkinlik sayılarının aylara ve turist rehberleri birliklerine / düzenleyen birimlere göre dağılımı Şekil 1’de ele alınmıştır. Şekil 1 doğrultusunda, en çok sayıda etkinlik 36 adet ile 2021 yılı Şubat ayında ve 32 adet ile 2020 yılı Mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. En az etkinlik ise 1 adet ile 2020 yılı Temmuz ayında ve 3 adet ile 2021 yılı Kasım ayında olmuştur. 25 aylık dönem göz önüne alındığında, aylık düzenlenen ortalama etkinlik sayısı 9,6 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda toplamda dokuz ay ortalamasının üzerinde yer alırken, geriye kalan 16 ayda düzenlenen etkinlik sayısı ortalamasının altında kalmıştır. Birimlere göre düzenlenen toplam etkinlik sayıları incelendiğinde, 121 etkinlik ile TUREV en çok sayıda organizasyonu yapan birim olarak öne çıkmıştır. Dört birim tarafından herhangi bir etkinlik yapılmamasına rağmen aktif birimler arasında en az sayıda etkinlik yapanlar olarak TRO (bir etkinlik) ile TRO ve NERO (ikişer etkinlik) yer almıştır. 15 birim göz önüne alındığında, birim başına organize edilen ortalama etkinlik sayısı 16,1 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda toplamda sadece dört birimin (TUREV, İRO, ATRO, ARO) ortalamasının üzerinde yer aldığı, diğer 11 birimin ise ortalamasının altında bir sayıda etkinlik gerçekleştirdiği veya hiçbir girişimde bulunmadığı belirlenmiştir.

Şekil 1. Aylara ve Turist Rehberliği Birliklerine Göre Düzenlenen Etkinlik Sayıları

Çevrim içi etkinliklerde kullanılan sosyal platform sayıları ve türlerine ilişkin dağılımlar Şekil 2'de yer almaktadır. Şekil 2 doğrultusunda, etkinliklerin yarısı sadece tek bir çevrim içi platform üzerinden yürütülürken diğer yarısı ise en az iki en çok dört farklı olmak üzere birden fazla platform aracılığıyla eş zamanlı olarak yayınlanmıştır. Bununla birlikte çevrim içi etkinliklerin yürütülmesinde toplam beş ayrı dijital platformdan faydalanılmıştır. Tek platform kullanılan etkinliklerde sırasıyla en çok Instagram (87), Youtube (25) ve Zoom (18) tercih edilirken; çoklu platformlar üzerinden gerçekleştirilen etkinliklerde sırasıyla en çok Youtube (121), Zoom (111), Facebook (10) ve Twitter (10) kullanılmıştır. Düzenlenen tüm etkinlikler dikkate alındığında ise, Youtube 146 ve Zoom 129 ile en çok yararlanan kanal/program olarak öne çıkmıştır. Facebook ve Twitter ise en az kullanılan dijital platformlar olmuştur.

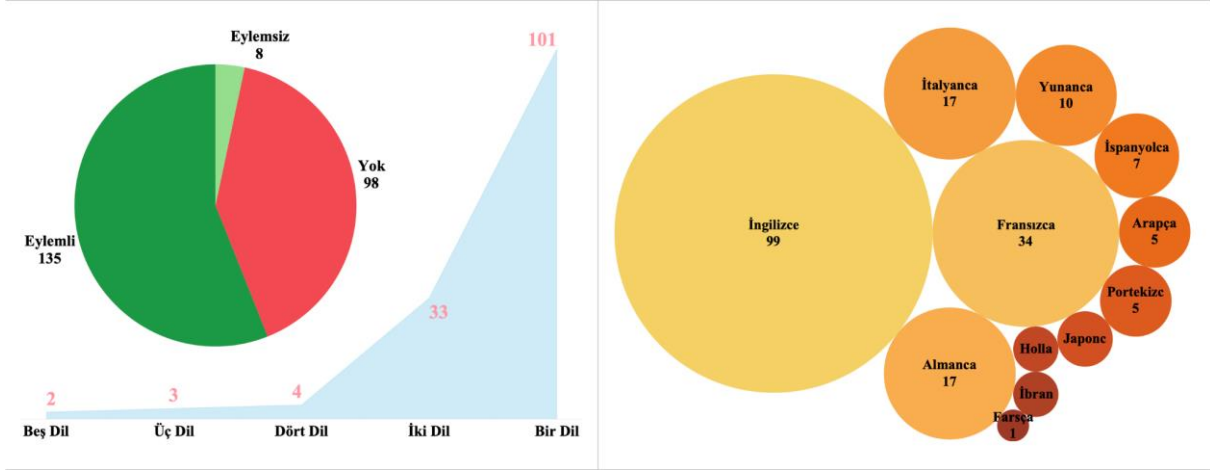
Şekil 2. Çevrim İçi Etkinliklerde Kullanılan İletişim Platformu Sayıları ve Dağılımları

Çevrim içi etkinlikler incelenirken ele alınan değişkenlerden birisi davetli konuşmacıların sayıları ve nitelikleridir. Etkinliklerde 150 ayrı konuşmacı davetli olarak bulunmuş olup bunların %81,3'ü erkek (122) iken %18,7'si (28) kadındır. Etkinliklerin %85,5'i (206) erkekler, %14,5'i (35) ise kadın katılımcılar ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 2'de etkinliklerde yer alan konuşmacı sayısına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Tablo 2 doğrultusunda, etkinlik başına katılan konuşmacı sayısı 1,6 olmuştur. Etkinliklerin %44,4'ü (107) sadece birer katılımcı ile 107 ayrı konuşmacı tarafından gerçekleştirilirken, geri kalan %55,6'sı (134) ise 43 ayrı konuşmacı tarafından yürütülmüştür. Diğer bir ifadeyle, 43 konuşmacı birden fazla çevrim içi etkinlikte katılımcı olarak yer almıştır. Bu konuşmacılardan biri en çok sayıda etkinliğe katılan davetli konuşmacı olarak 12 ayrı etkinlikte bulunmuş ve tüm etkinliklerin %5'inin düzenlenmesine doğrudan katkı vermiştir.

Tablo 2. Çevrim İçi Etkinliklerde Davetli Konuşmacı Sayıları

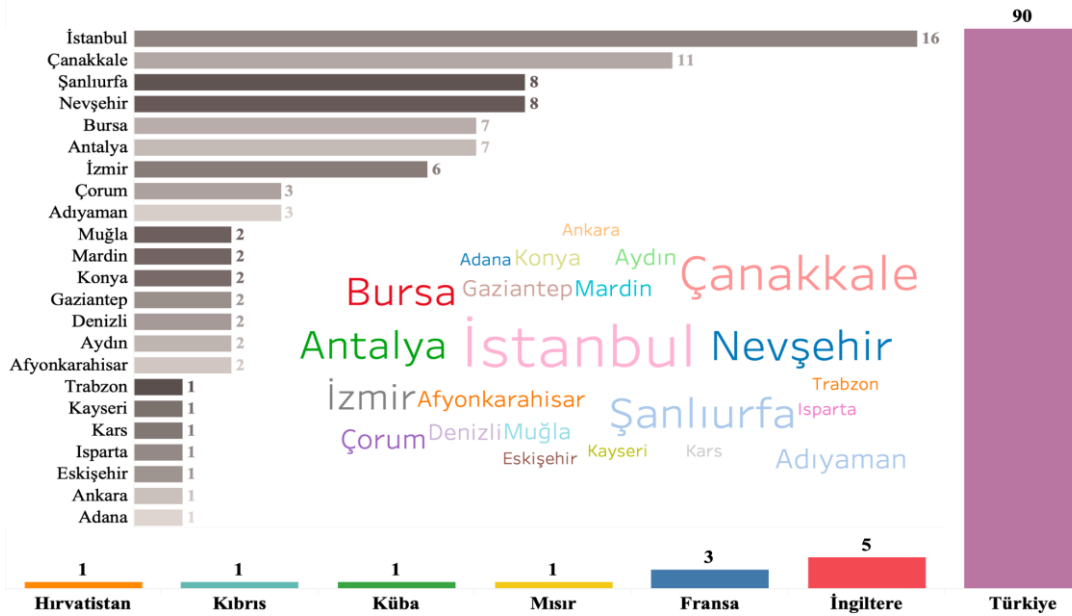
Konuşmacıların Katıldığı Etkinlik Sayısı	Katılımcı Sayısı	Etkinlik Sayısı
Tek Etkinlik	107	107
2 Etkinlik	18	36
3 Etkinlik	16	48
4 Etkinlik	4	16
5 Etkinlik	2	10
6 Etkinlik	2	12
12 Etkinlik	1	12
Toplam	150	241

Şekil 3'te etkinliklerdeki davetli konuşmacıların rehberlik çalışma kartına sahip olma durumu açısından dağılımına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Şekil 3 doğrultusunda, etkinliklerin %56'sında (135) eylemli (aktif) ve %3,3'ünde (8) eylemsiz (pasif) olmak üzere toplam %59,3'ünde çalışma kartına sahip turist rehberleri konuşmacı olarak yer almıştır. Diğer bir ifadeyle, her beş etkinlikten üçü çalışma kartlı profesyonel turist rehberi tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışma kartına ekli olan dil sayıları bakımından, rehber konuşmacıların %70,6'sının (101) tek bir yabancı dil, %23,3'ünün (33) ise iki dil bildikleri belirlenmiştir. Ayrıca konuşmacı rehberlerin çalışma kartlarında üç, dört ve beşe kadar çeşitli yabancı dillerin yer aldığı tespit edilmiştir. Rehber konuşmacıların çalışma kartlarında dil türü bakımından, başta %69,2 ile İngilizce (99) olmak üzere 12 ayrı dil türüne ilişkin yetkinliklerin yer aldığı belirlenmiştir. Çalışma kartlarında en çok yer alan yabancı diller arasında İngilizceyi takiben %23,8 ile Fransızca (34) ve %11,9 eş oranlar ile Almanca (17) ve İtalyanca (17) bulunmaktadır. Konuşmacı turist rehberlerinin bağlı oldukları birimler/odalar açısından incelendiğinde, neredeyse tamamının etkinliği gerçekleştiren birime (turist rehberler odasına) kayıtlı olarak faaliyet gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

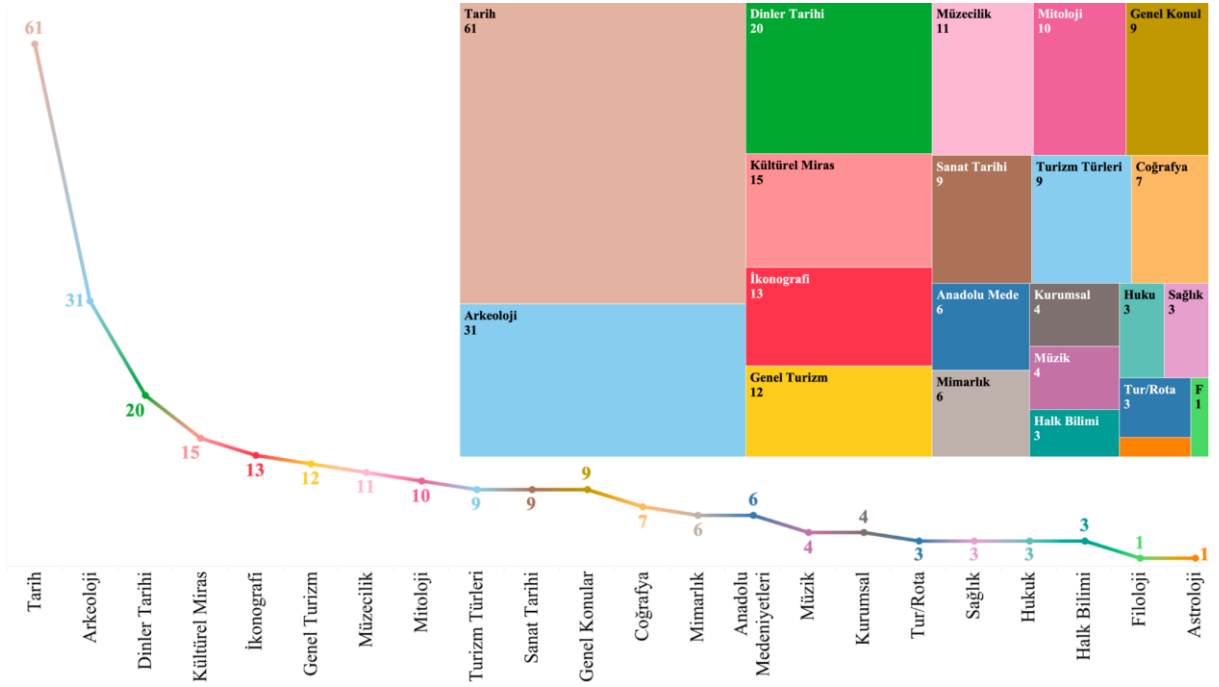
Şekil 3. Etkinliklere Katılan Konukların Turist Rehberi Çalışma Kartı Sahiplik Durumu, Çalışma Kartlarındaki Yabancı Dil Sayıları ve Türleri

Etkinlikler son olarak ele alınan destinasyonlar ve konular bakımından değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak Şekil 4'te etkinliklere konu olan destinasyonların dağılımına ilişkin bulgular görselleştirilmiştir. Etkinliklerin %42,3'ünde (102) doğrudan en az bir destinasyon ele alınmıştır. Destinasyonlara ülkesel açıdan bakıldığında, etkinlikler yedi ülke üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeler arasında Türkiye %88,2 (90) ile ilk sırada yer alırken, onu %4,9 ile İngiltere (5) ve %2,9 ile Fransa (3) takip etmiştir. Hırvatistan, Kıbrıs, Küba ve Mısır ülkeleri ise sadece birer etkinlikte konu edinilmiştir. Etkinliklere konu olan Türkiye'deki destinasyonlar detaylı olarak incelendiğinde, ülke çapındaki 81 ilden 23'ü etkinliklere söz konusu olmuştur. İller bazında İstanbul 16 ve Çanakkale 11 etkinlikte öne çıkan destinasyonlar olurken bunları sekizer etkinlikte konu olan Şanlıurfa ve Nevşehir takip etmiştir. Etkinliklerde yedi il yalnızca birer defa, yedi il de ikişer defa destinasyon konusu olarak ele alınmıştır.

Şekil 4. Etkinliklere Konu Olan Destinasyonların Dağılımları

Etkinliklerdeki konuların incelenen alan/tema bakımından değerlendirilmesine yönelik bulgulara Şekil 5'te yer verilmiştir. Yapılan içerik analizi doğrultusunda etkinlikler 22 farklı alan/tema altında toplanmıştır. Etkinlikler hem turist rehberliği eğitiminin temelini oluşturan alanlarda hem de disiplinlerarası alanlarda olmak üzere çok yönlü olarak düzenlenmiş ve en çok tarih, arkeoloji, dinler tarihi, kültürel miras ve ikonografi üzerine etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Etkinliklerin önemli bir bölümü ise turizme ilişkin genel konular (*kriz yönetimi, stres yönetimi, global-ülkesel-yerel turizm*), turizm türleri (*bisiklet, botanik, doğa, gastronomi, inanç, kuş gözlemciliği ve fotoğrafçılığı, spor vb.*), tur ve rotalar ile turizmden bağımsız olarak genel konuların (*güvenlik, renkler, rehberlikte kadın olmak, Atatürk ve Kuran, sosyal yaşam vb.*) ele alındığı etkinlikler yapılmıştır. Bunların yanı sıra çok sınırlı düzeyde de olsa astroloji ve filoloji gibi özgün ve farklı alanlarda da etkinlikler düzenlenmiştir. Ayrıca, etkinlik düzenleyici birimler tarafından ilgili birimin kurumsal yapısı, işleyişi ve faaliyetleri kapsamında da bilgilendirme amaçlı üyelerle buluşma etkinlikleri (4) organize edilmiştir.

Şekil 5. Etkinlik Konularının Alanlarına/Temalara Göre Dağılımı

Sonuç ve Öneriler

Yapılan bu çalışmada çevrim içi etkinliklerin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yapılan çalışmada yıllara göre etkinlik sayılarının dağılımı incelendiğinde; 2020 yılında 90, 2021 yılında 135 ve 2022 yılında ise 16 etkinlik yapılmıştır. 22 ayda en az bir adet olmak üzere toplam 241 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Üç yıllık koronavirüs salgını süresince 241 etkinliğin yapılması turist rehberlerinin ve odaların çevrim içi etkinlikleri önemseydiği anlamına gelmektedir. Çünkü bu etkinlikler turist rehberlerinin kişisel gelişimlerini sürdürmelerinin yanı sıra aynı odaya üye olan rehberler arasında önceden oluşan ön yargıların kırılması, meslektaşları yakınlaştırması, bilgi paylaşımını artırması

noktasında önemli faydalar sağlayabilir. Ayrıca üye olunan odalara bağlılığın artmasında da katkı sunabilir.

Dört birim tarafından herhangi bir etkinlik yapılmamasına rağmen aktif birimler arasında en az sayıda etkinlik yapan odalar TRO (bir etkinlik) ile TRO ve NERO (ikişer etkinlik) yer almıştır. 15 birim göz önüne alındığında, birim başına organize edilen ortalama etkinlik sayısı 16,1 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda toplamda sadece dört birimin (TUREV, İRO, ATRO, ARO) ortalamasının üzerinde yer aldığı belirlenmiştir. Etkinlik yapmayan odaların sosyal medya platformlarını da çok aktif kullanmadığı ifade edilebilir. Her odaya kayıtlı en az 100 (eylemli-eylemsiz) rehber olduğu düşünüldüğünde ki bunlara akademisyen, sanat tarihçi, araştırmacı kısacası her bir üyenin farklı uzmanlık alanının olduğu düşünülürse aslında her bir üye kendi tecrübesini bile paylaşırsa neredeyse her gün için bir çevrim içi etkinlik düzenlenebilirdi. Ancak, üye odaların bazılarının yaşamış oldukları maddi imkânsızlıklar ve sosyal medya kullanımının az ya da hiç olmaması; bu platformları sürekli takip edecek, güncel tutacak yetkin bir elemanın olmayışı üyeler arasında bir iletişim eksikliği yaratmakta, bu durum etkinlik yapmayı engellemektedir. Aynı zamanda oda yönetimlerinin de sosyal medya kullanımı ve yatırımı ile ilgili sahip oldukları vizyon da aslında çevrim içi etkinliklerin sayısını etkilemektedir. Odaların görünürlük ve bilinirliklerini, bununla birlikte üye rehberlerin diğer meslektaşlar arasında tanınmasını, odalar ve üyelerin mesleki bağlarının kuvvetlenmesinin önüne geçmektedir.

Düzenlenen tüm etkinlikler dikkate alındığında ise, Youtube 146 ve Zoom 129 ile en çok yararlanılan kanal/program olarak öne çıkmıştır. Facebook ve Twitter ise en az kullanılan dijital platformlar olmuştur. Böyle bir sonucun ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Youtube dünyanın en çok izlenen; instagram ise yine en popüler sosyal medya platformlarından. Youtube platformunun kanal açma, diğer sosyal medya platformlarından yayın aktarılmasına olanak verme, tüm dünyaya ulaşma imkânı sunma gibi özelliklerinin olması Youtube platformunu öne çıkarmaktadır. Aynı zamanda zoom uygulamasının da salgın ile birlikte yaygınlaşması ve birçok kesimin (akademisyenler, öğretmenler vd.) kendi işleri için kullanması ve uygulamayı satın almadan belirli bir süre kullanıma imkân vermesi zoom uygulamasını popüler hale getirmiştir. Zoom uygulama içeriklerinin satın alınması ile birlikte çok daha fazla özelliği kullanıcılarına sunması (katılımcı ve süre sınırının bulunmaması vb.) bu uygulamaların rehber odalarının ve vakıf (TUREV) tarafından sıkça kullanılmasına neden olmuştur.

Destinasyon bağlamında yapılan çevrim içi etkinlikler incelendiğinde, Türkiye dışında İngiltere, Fransa, Hırvatistan, Kıbrıs, Küba ve Mısır ülkelerine ilişkin bilgilerin paylaşılması Türkiye'de yetişmiş turist rehberlerinin çok yönlü bilgi birikimlerinin olduğuna da işaret etmektedir. Özellikle, yurt dışı deneyimi olan rehberlerin gidilen destinasyon ile ilgili bağlarının bulunması (orada doğmuş olma, özel ilgi alanı vb.) Türkiye'deki turist rehberlerini diğer rehberler arasında ön plana çıkarmaktadır. Bahsi geçen ülkeler hakkında bilgi edinmek isteyen rehber ve rehber adayları için genel kültürlerini arttırmaları için çevrim içi etkinlikler önemli fırsatlar sunmaktadır.

Yapılan etkinliklerin konulara göre dağılımlarına bakıldığında turist rehberlerinin bilmesi gereken ve yönetmelikte de belirtilen alanlarda etkinlik yapıldığı görülmektedir. Bunların dışında örgütsel davranış konuları, özel ilgi ve uzmanlaşma alanlarında da çevrim içi etkinlikler düzenlenmiştir. Türkiye'deki rehberlerin farklı alanlarda uzmanlıkları olduğu, ilgi duydukları alanlara ilişkin hem kendi içlerinden hem de alanın uzmanları tarafından da destek alarak bilgilerini pekiştirmişlerdir. Böylelikle, rehberler kendi turist gruplarına harmanladıkları bilgileri detaylı bir şekilde aktararak turist memnuniyeti yaratabilirler. Bu durumun hem ülke hem de rehberlerin marka değerlerine katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Ayrıca destinasyona daha kaliteli turistin gelmesine ve üst düzey rehberlik hizmetinin verilmesine olanak sağlayacaktır. Farklı alanlarda yapılan çevrim içi etkinlikler rehberlerde başka alanlara karşı ilginin oluşmasına buna paralel olarak da özel ilgi alanlarında uzmanlaşma isteği oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çevrim içi etkinliklerin odalar arasında etkin bir şekilde duyurulması ve bu etkinliklerin düzenlenmesi konusunda koordinasyon sağlanabilmesi için TUREB öncülüğünde çevrim içi etkinliklerin düzenlenmesine imkân verecek internet alt yapısının geliştirilmesi ve tek bir internet alt yapısı üzerinden tüm üye odaların da aktif olarak kullanabildiği bir platform kurulması; bununla birlikte ihtiyaç duyulabilecek uygulamaların satın alınması (Örn: zoom programı) önerilmektedir. Tek bir platform ve uygulama üzerinden tüm süreçlerin kontrol altına alınması etkinliklerin planlanması, koordinasyonu, yönetimi vb. süreçlerin daha etkin bir şekilde yapılmasına olanak sağlayacaktır. Her bir odanın farklı platformlar (uygulamalar) kullanması ve bu platformların (uygulamaların) temel düzeyde kullanım hakkına sahip olunması davetli konuşmacıların sınırlı sürede sınırlı bilgi aktarımı yapmasına neden olmaktadır. Ayrıca, uygulamaların sınırlı süre sunması, konukların sunumlarını sekteye uğratmakta, anlatılan konuya olan ilgisinin dağılmasına da neden olmaktadır. Bunun dışında ortak bir uygulamanın kullanılması daha önce davet edilen konuşmacı, sunumu yapılan konuların vb. kayıt altına alınmasına ve daha sonra yapılacak etkinliklerde sunulması düşünülen konuların ve davet edilmesi düşünülen konukların çeşitlenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca böyle bir platformun (uygulamanın) olması sunumların kayıt altına alınmasına dolayısıyla bir veri bankası oluşturulmasına da katkı sağlayacaktır. Böylelikle, kayıtlı veri bankasından hem rehberler hem de rehber adayları ihtiyaç duyduklarında faydalanabilecekler. Dolayısıyla çalışma kapsamında da ortaya çıkan bir veri olarak çevrim içi etkinlik düzenleyen odaların aynı rehber/akademisyen/uzman ile aynı konuyu birden fazla defa işleminin de önüne geçilebilecek, böylelikle rehberlerin çevrim içi etkinliklere olan bakış açısını canlı tutacaktır.

Bu konuda daha derinlemesine araştırma yapmak isteyen kişiler odalar bazında yapılan etkinlikleri ve çeşitlerini ayrıntılı olarak ele alabilir. Üye rehberlerin sahip oldukları uzmanlıkların tespitini yapıp her oda için bir SWOT analizi gerçekleştirerek her odanın sahip olduğu güçlü ve zayıf yönleri ortaya koyabilir ve bu doğrultuda çevrim içi etkinliklerin planlaması konusuna ilgili odalara yol gösterebilir. Ayrıca odalar bazında yapılan çalışmalar tüm üye odalar ve TUREV tarafından yapılan etkinlikleri de içine alan genel bir araştırma gerçekleştirilebilir. Üye odalar ve TUREV tarafından yapılan etkinliklerin çeşitleri, süreleri, konukları ve bu konukların uzmanlıkları vb. kıyaslanarak

odaların performansları ölçülebilir. Böylelikle çevrim içi etkinliklerin çeşitlenmesi, daha az bilinen konularda uzmanlıkları olan konukların bu etkinliklerde yer alması sağlanıp odalar arası rekabet yaratılabilir.

Kaynakça

- Arıcı, S., & Karaçay, T. (2023). Pandemi dönemi turizm rehberliği öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 301-323.
- Baytok, A. , Boyraz, M. & Başar, B. (2021). Somut olmayan kültürel miras konulu bilimsel yayınların veri görselleştirme tekniği ile bibliyometrik analizi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 246-262. DOI: 10.32572/guntad.907746.
- Bilgin, K. U., Akay, A., Koyuncu, H. E. & Haşar, E. Ç. (2007). *Yerel yönetimlerde hizmet içi eğitim*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Şubat, Ankara: Matsa Basımevi
- Boyraz, M. (2021). Koronavirüs (Covid-19) Eğitime hiç mi olumlu katkı sağlamadı? Turizm eğitimi veren kurumların çevrimiçi etkinlik performansı. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 20-45.
- Boyraz, M., Kabakulak, A., & Mutlu, A. S. (2021). Hazırlanmakta olan turizm konulu lisansüstü tezlerin veri görselleştirme tekniği ile bibliyometrik analizi: 2006-2020 yılları örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1434-1453.
- Buluk, B. & Eşitti, B. (2020). Koronavirüs (Covid-19) sürecinde uzaktan eğitimin turizm lisans öğrencileri tarafından değerlendirilmesi, *Journal of Awareness*, 5(3), 285-298.
- Ersen, H. (1997). *Toplam kalite ve insan kaynakları yönetimi ilişkisi, verimli ve etkin olmanın yolu* (2. Baskı). İstanbul: Sim Matbaacılık.
- Gül, H. (2000). Türkiye’de Kamu yönetiminde hizmet içi eğitim. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, İzmir.
- Guzley, R. M., Avanzino, S. & Bor, A. (2001). Simulated computer-mediated/video-interactive distance learning: A test of motivation, interaction satisfaction, delivery, learning and perceived effectiveness. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 6(3).
- Kabakulak, A. & Boyraz, M. (2020). Turist rehberi akademisyenlerin bilimsel yayınlarının veri görselleştirme tekniği ile bibliyometrik analizi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2) , 230-245. DOI: 10.37847/tdtad.816627.
- Korkmaz, S., Temizkan, S. P. & Temizkan, R. (2010). Profesyonel turizm rehberlerinin turizm pazarlamasındaki rolü ve hizmet içi eğitim seminerlerinin pazarlama açısından içerik analizi. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 133-149.
- Levine, I. S. (2020). *Supporting tour guides during the covid-19 pandemic*. <https://www.forbes.com/sites/irenelevine/2020/03/16/supporting-tour-guides-during-the-covid-19-pandemic/?sh=4dbe80717bce>, (Erişim Tarihi: 06.07.2022).
- Pelit, E. & Kabakulak, A. (2020). Covid 19 salgını (krizi) ve turist rehberleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm E- Bülteni*, 3, 5-9.
- Resmi Gazete (2005). *Yürütme ve idare bölümü, yönetmelikler, profesyonel turist rehberliği yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051125-4.htm> (Erişim Tarihi: 06.07.2022).

- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2020). *Turist rehberliği hizmetinde covid-19 pandemi sürecinde uyulması gereken kurallara ilişkin genelge*, <https://www.ktb.gov.tr/Eklenti/73009,turist-rehberligi-hizmetindepdf.pdf?0>. (Erişim Tarihi: 14.09.2023).